

Figur 5.3 Danske politiske partiers placering på den fordelingspolitiske venstre-højre-akse

politisk parti ud fra partiets holdning til enkeltsagen (issuet) klima. Typiske politiske enkeltsager i dansk politik kan være spørgsmål om indvandring, skat, velfærd og kriminalitet.

Dansk Folkepartis tilbagegang ved folketingsvalget i 2019 er af flere eksperter blevet forklaret med, at partiets *mærkesag*, indvandrere, ikke længere var lige så betydningsfuld for vælgerne som tidligere. En anden forklaring på partiets tilbagegang er, at partiets issue-ownership er blevet voldsomt udfordret af partiet Nye Borgerlige, der så at sige har frataget Dansk Folkeparti retten eller ejerskabet til at have de meste restriktive holdninger på udlændingeområdet. **Issue-ownership** er, når et politisk parti af vælgerne opfattes som det med de stærkeste holdninger til en bestemt politisk sag eller emne. Det vil sige, at partiet så at sige "ejer" eller "bestemmer" måden, man taler om sagen på.

Men hvordan får partierne fat på vælgerne, og hvordan ved vælgerne, hvad de politiske partier reelt står for? Forskellene mellem de politiske partier kan i dagens Danmark ofte være vanskelige at finde, og det skyldes ikke mindst, at partierne har skruet ned for de ideologiske kampråb, som tidligere gjorde det let at

skelne partierne fra hinanden. Når vi i samfundsfag forsøger at finde ud af, hvordan de politiske partier forholder sig til politiske spørgsmål, så placerer vi partierne efter deres holdninger til henholdsvis *fordelingspolitik* og *værdipolitik*, hvor særligt holdninger til fordelingspolitikken knytter sig til ideologierne. Viden om fordelings- og værdipolitik kan på den måde hjælpe os til at kende forskel på de politiske partier og dermed give os vælgere et langt bedre grundlag for at finde ud af, hvem vi er enige og uenige med.

Fordelingspolitik

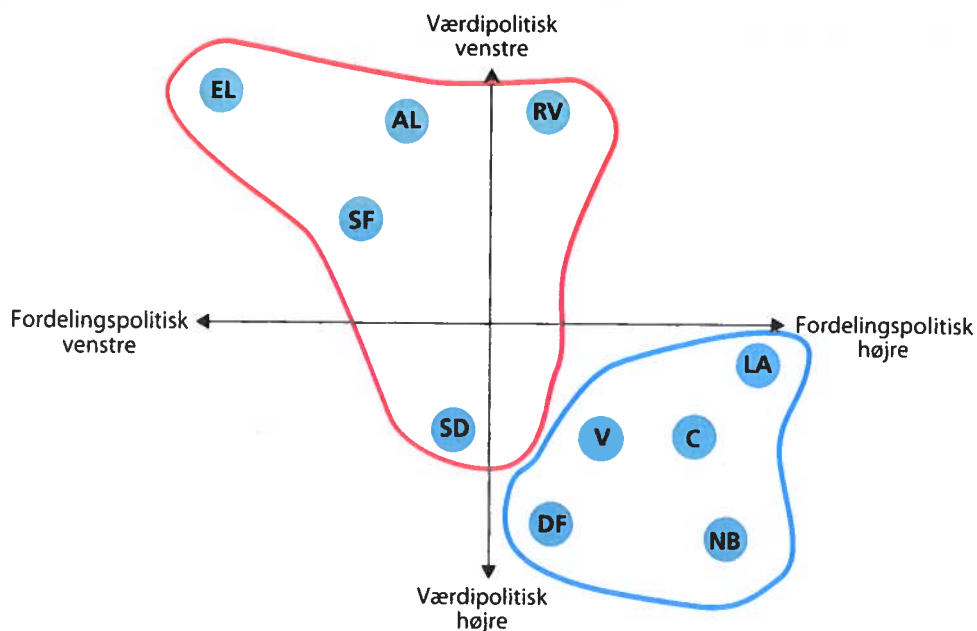
Zoomer vi i første omgang ind på partiernes placeringer på det, vi kalder for den fordelingspolitiske venstre-højre-akse, så vil de nuværende politiske partier i Folketinget placere sig nogenlunde sådan, som vi kan se i figur 5.3. Det vil de, fordi den fordelingspolitiske akse er inddelt på en sådan måde, at den venstre side af akserne står for økonomisk lighed og en stærk statsmagt, mens den højre side af akserne udtrykker ønsket om økonomisk frihed og en begrænset statsmagt.

NB Økonomisk frihed Svag stat

anden. Når vi i at finde ud af, artier forholder sig, så placerer vi parninger til hen- tik og værdipolitik, er til fordelingspo- ideologierne. Vi- værdipolitik kan s til at kende for- rtier og dermed et bedre grundlag n vi er enige og

gang ind på parti- let, vi kalder for e venstre-højre-ak- le politiske partier i g nogenlunde så- gur 5.3. Det vil de, olitiske akse er ind- e, at den venstre økonomisk lighed, mens den højre er ønsket om øko- begrænset stats-

Figur 5.4 Partierne placeret efter gammel og ny politik, samt inddelt i rød og blå blok

Kilde: Figuren er inspireret af Jørgen Goul Andersens oprindelige model.

Den fordelingspolitiske venstre-højre-akse kaldes ofte for "gammel politik", fordi den sonder mellem forskellige klassiske ideologiske holdninger til fordeling af samfundets ressourcer. På den venstre side af akse finder vi de **venstreorienterede** holdninger, der vil argumentere for en høj grad af økonomisk lighed, en stor velfærdsstat og princippet om, at samfundets ressourcer omfordeles via skatterne. De venstreorienterede partier er altså præget af ideologierne socialisme og delvis socialdemokratisme. Hvis partiet derimod er liberalistisk orienteret og ønsker en høj grad af økonomisk frihed, lave skatter, frie økonomiske valg og en begrænset velfærdsstat, så er man **højreorienteret**. Socialdemokratiske og socialliberale partier vil typisk placere sig om-

kring midten på den fordelingspolitiske venstre-højre-akse, men nok hælde til hver sin side, så Socialdemokratiet vil ligge til venstre for midten, og Radikale Venstre, som er klassisk socialliberale, vil hælde til højre for midten. For begge partier gælder det dog, at det kun vil forholde sig sådan, hvis vi sammenligner dem på den fordelingspolitiske venstre-højre-akse. Anderledes vil det se ud, hvis de to partier, og de øvrige partier, skal placeres på det, vi kalder for den værdipolitiske akse.

Værdipolitik

Værdier fylder også på den politiske dagsorden, og derfor kan vi også inddele partierne på den værdipolitiske akse,

som ofte kaldes for "ny politik" (ny, fordi værdipolitik dels handler om immaterielle værdier som personlige, følelsesmæssige eller moralske holdninger til en politisk sag, dels fordi den politiske akse først for alvor kommer på den politiske dagsorden omkring år 2000). Kigger vi på figur 5.4, finder vi nederst eller i bunden af figuren det, vi kalder for *det værdipolitiske højre*. Det er faktisk lidt sjovt, at vi kalder det for højre, for kigger vi på den værdipolitiske akse, så kan partiet enten placere sig i toppen eller bunden, men grunden til, at vi kalder det for værdipolitisk venstre og højre, er, at der historisk set har været en overvægt af venstreorienterede partier, der har placeret sig i toppen af den værdipolitiske akse, mens en overvægt af højreorienterede partier har placeret sig i bunden af den værdipolitiske akse. Derfor har det givet mening at kalde akserne "lidt for det samme", som vi kender dem fra den klassiske fordelingspolitiske akse. Det gør vi, vel vidende at værdipolitik og partiernes placering værdipolitisk handler om noget helt andet, end når vi taler om fordelingspolitik.

Hvor fordelingspolitik handler om partiernes holdninger til fordeling af samfundets goder (for eksempel om staten skal omfordele eller ej), så handler værdipolitik om partiernes holdninger til en lang række værdimæssige spørgsmål såsom holdning til indvandrere, holdning til, hvor hårdt man skal straffe kriminelle handlinger, holdning til køn, identitet og seksualitet (identitetspolitik). Tidligere var også partiernes holdning til klimaspørgsmålet en del af de værdipolitiske diskussioner, men det er det ikke

længere. I stedet er klimaspørgsmålet blevet til et fordelingspolitisk spørgsmål.

I bunden af figur 5.4 finder vi typisk partier med stærke nationalkonservative og traditionelle holdninger og værdier. Her vil de politiske partier argumentere for, at der skal ske en bevarelse af de kulturelle normer og værdier, der knytter sig til nationens kultur, historie og institutioner, for eksempel kongehuset, kirken og familien. Partierne, der placerer sig nederst på den værdipolitiske højre-akse, vil være stærke tilhængere af en stram udlændingepolitik, tilhængere af hårde straffe over for kriminelle og udprægede modstandere mod indflydelse fra fremmede kulturer, EU og den globale verden samt ofte mere kritiske i en række identitetspolitiske værdidiskussioner.

Øverst på den værdipolitiske akse finder vi så *det værdipolitiske venstre*. Her finder vi partier med mere liberale og fremskridtsvenlige værdier, for eksempel opbakning til et multikulturelt samfund og en mere tolerant holdning over for fremmede kulturer og LGBT+. Man vil typisk se globalisering, EU og den teknologiske udvikling med positive øjne og være tilhængere af andre former for straf for kriminalitet end lange fængselsstraffe og mere overvågning. Modsat det værdipolitiske højre finder vi altså her på den værdipolitiske venstre-akse de identitetspolitiske forkæmpere.

Som det fremgår af figur 5.4 så har vi indtegnet både den fordelingspolitiske og værdipolitiske akse, og vi har forsøgt at placere partierne efter deres holdninger til de politiske spørgsmål, som gør sig gældende på de to akser. Det er ikke en nem opgave, for partiernes holdninger er

Figur 5.5 Partier i rød og blå blok og et bud på deres ideologiske og politiske orienteringer

Rød blok	Blå blok
<p>Socialdemokratiet</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Socialdemokratisk ideologi ■ Venstreorienteret/midtersøgende fordelingspolitik – varierende værdipolitisk position (afhængigt af den politiske enkeltsag) ■ Den universelle velfærdsstat, offentligt sundhedsvæsen, stram udlændingepolitik, gode forhold for lønarbejdere, balanceret holdning til EU 	<p>Venstre</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Liberalistisk og socialliberal ideologi ■ Højreorienteret/midtersøgende fordelingspolitik/værdipolitik ■ Nytænkning af den offentlige sektor, den offentlige velfærdsstat skal suppleres af det private marked, skattestop, gode vilkår for virksomheder, EU-optimisme
<p>Radikale Venstre</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Socialliberal ideologi ■ Venstreorienteret værdipolitik/midtersøgende fordelingspolitik ■ Økonomisk og personlig frihed, stærk velfærdsstat, tolerance, liberale værdier, EU-optimisme 	<p>Dansk Folkeparti</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Konservativ og socialkonservativ ideologi ■ Højreorienteret værdipolitik og midtersøgende fordelingspolitik ■ Stram udlændingepolitik, stærk velfærdsstat, bedre vilkår for ældre, længere straffe og EU-skepsis
<p>Socialistisk Folkeparti</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Socialistisk, socialdemokratisk og grøn ideologi ■ Venstreorienteret fordelingspolitik/venstreorienteret, midtersøgende værdipolitik ■ Den universelle velfærdsstat, stærk styrenede velfærdsstat, offentlig støtte til grøn vækst, børn og unges trivsel 	<p>Det Konservative Folkeparti</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Konservativ, liberalistisk og socialkonservativ ideologi ■ Midtersøgende/højreorienteret værdi- og fordelingspolitik ■ Hårde straffe, lavere skat, gode vilkår for virksomheder, grøn vækst, den offentlige sektor suppleres af det private marked, gode muligheder for familien
<p>Enhedslisten</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Socialistisk, marxistisk og grøn ideologi ■ Venstreorienteret værdi- og fordelingspolitik ■ Opgør med kapitalisme, venstreorienteret fordelings- og værdipolitik 	<p>Nye Borgerlige</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Nationalkonservativ og liberalistisk ideologi ■ Højreorienteret værdi- og fordelingspolitik ■ Stram udlændingepolitik, islamkritisk, lavere skat, hårdere straffe, og Danmark skal meldes ud af EU
<p>Alternativet</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Grøn ideologi ■ Bæredygtig udvikling, doughnutøkonomi, venstreorienteret værdipolitik ■ Står ofte i midten af dansk politik og uden for politiske kompromiser i Folketinget 	<p>Liberal Alliance</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Liberalistisk ideologi ■ Højreorienteret fordelingspolitik og midtersøgende værdipolitik ■ Væk med topskat og lavere skat generelt, omstrukturering og privatisering af velfærdsstaten, afskaffelse af registreringsafgiften

som tidligere nævnt ikke statiske, men dynamiske i en række politiske spørgsmål, og det betyder, at partierne kan skifte holdning til både fordelings- og værdipolitiske spørgsmål, hvilket jo vil betyde, at vi så må ændre på deres placering i figuren. En vigtig funktion i figur 5.4 er, at den giver os et godt billede af, hvilke politiske partier der helt naturligt kan samarbejde med hvem i aktuelle politiske spørgsmål.

Et godt eksempel på, at et parti kan skifte position i forhold til sine værdipolitiske holdninger, kan vi se hos Socialdemokratiet. Partiet har siden midten af 2000'erne ændret deres holdning i det værdipolitiske spørgsmål om indvandre og udlændinge fra at være mere åbent og imødekommende til i dag at være restriktivt og stramt. Ligeledes har Socialdemokratiet foretaget en markant stramning i deres retspolitik – således at de går ind for hårdere straffe og mere overvågning. Det betyder, at Socialdemokratiet har bevæget sig fra en placering lige over midten på den værdipolitiske akse til nu at placere sig et stykke længere ned mod det værdipolitiske højre. At Socialdemokratiet ikke er placeret det samme sted som Dansk Folkeparti og Ny Borgerlige, skyldes, at partiet på særligt det identitetspolitiske værdispørgsmål adskiller sig fra de to andre partier.

5.9 Hvordan forklarer man de politiske partiers adfærd?

Når vi undersøger partiernes ideologier og mærkesager, skal vi altså huske på, at de befinder sig i en politisk virkelighed,

der hele tiden forandres, og hvor der stilles nye krav. Der er derfor, som tidligere nævnt, en lang række andre forhold, som de politiske partier skal tage højde for ud over blot ideologi. For eksempel er vælgerens omskiftelige krav og holdninger helt essentielle for et parti, der gerne vil have indflydelse. Tidligere skulle man som bekendt primært udtale sig på en måde, som gjorde ens *kernevalgere* glade, men i takt med stigningen i særligt gruppen af *marginalvalgere* har partierne været nødt til at ændre adfærd. Herunder præsenterer vi tre modeller, der kan bruges til at undersøge og forklare, dels hvorfor vælgerne gør, som de gør (**vælgeradfærd**), dels hvad der kan ligge til grund for, at politiske partier vælger bestemte politiske standpunkter. Det kalder vi **partiadfærd**.

En af de teorier eller modeller, som vi anvender til at forklare både *vælgere* og *politiske partiers* adfærd, er Downs model, som er opkaldt efter den amerikanske økonom Anthony Downs. Modellen viser betydningen af, at mennesker er rationelle og egoistiske, fordi det ifølge Downs betyder, at vælgeren er helt opmærksom på, hvor han eller hun skal stemme for at få flest mulige af sine politiske og økonomiske interesser opfyldt. Kigger vi på modellen (figur 5.6), så kan vi se, at den forsøger at forklare både det politiske partis adfærd og vælgerens adfærd. Kigger vi først på forklaringen om partiernes adfærd, så vil partierne, ifølge Downs, have som hovedmål at få så mange stemmer som muligt ved valg (stemmemaksimere), fordi partiet så kan få mest mulig indflydelse på samfundet. Det er derfor, vi ofte vil se, at de politiske